

תבונות

הגות עיון ופשוט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

לא טוב היות האדם לבדו

וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ בְּגֵן אֲכַל תֹּאכַל: וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֹזֵר כְּנֶגְדּוֹ (בראשית ב טו-יח).

עיון בפסוקים מלמד כי האמירה "לא טוב היות האדם לבדו" שבגינה נבראה האישה, נאמרת בסמוך לציווי שמצטווה האדם לעבוד ולשמור את גן עדן ושלא לאכול מעץ הדעת. עלינו להתבונן מה הקשר בין הדברים, מהו העניין של 'לא טוב היות האדם לבדו' שנשמך לציווי הראשון לאדם: 'לעבדה ולשמרה'.

נראה כי ההקשר מלמד אותנו שבריאאתה של האישה נוגעת לעצם הקשר שבין האדם ובין הקב"ה, וקשורה ליכולת של האדם למלא את חובתו בעולמו. לכן, רק משעה שהקב"ה פונה אל האדם ומצווה אותו "לעבוד ולשמור" את גן העדן ושלא לאכול מעץ הדעת, נוצר הצורך באישה. כלומר, בריאת האישה לא באה רק כדי לספק לאדם צורך חברתי או כדי לעזור לו בענייני הקיום הגשמיים, אלא מטרתה היא לאפשר לאדם לקיים את חובתו בעולמו ולעמוד לפני ה' בצורה הטובה ביותר.

מעתה עלינו לברר מהו אם כן אותו צורך וכיצד בריאת האישה מועילה לזה. מדוע באמת 'לא טוב היות האדם לבדו'? ובאיזה אופן תורמת האישה לאדם לעמוד לפני ה' ולעבדו כראוי?

יחיד בעליונים

כדי להבין את הדברים לאשורם נעיין בדברי המדרש אותם מביא רש"י על הפסוק "לא טוב היות האדם לבדו".

שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג.

דברי המדרש צריכים ביאור; לכאורה זהו דמיון שטחי, וכי משום שהאדם קיים כאן בעולם לבדו יבוא מאן דהו להשוות בין הקב"ה לאדם? יתירה מכך, מדברי המדרש משמע שההשוואה שעלולה לבוא היא בעקבות כך ש'אין לו זוג', כלומר, לא מדובר דווקא על האפשרות שהאדם יחיה כאן בעולם לבדו בלא שיהא לו המשך. התפיסה של האדם כ'יחיד' היא גם אם יהיו עוד בני אדם בעולם, לו רק היה האדם 'לבדו' בלא בת זוג - האשה, די בכך שיהיה נתפס כיחיד. והדברים, כאמור, צריכים ביאור. מהו אפוא השינוי המהותי של האדם בכך שיש לו את האשה עד כדי שהיא משנה את כל ההגדרה שלו בעולם הזה ושוב לא יבואו לדמותו להקב"ה?

אכן לכשנתבונן נראה כי בדברי המדרש טמון יסוד עמוק, שהנה, יחידותו של הקב"ה איננה רק עניין מספרי, אלא משמעותה היא שלימות אינסופית. הקב"ה קיים לעצמו וקיומו איננו תלוי בשום דבר שחיצוני לו. כך מגדיר זאת הרמב"ם בתחילת הלכות יסודי התורה:

'ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולם שכל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם'. (פרק א הלכה ג).

כלומר, קיומו הבלתי תלוי של הקב"ה הוא הבסיס להגדרת יחוד השם, ולזה מכון המדרש באומרו "יחיד בעליונים", יחיד במובן זה שאיננו קשור באופן מהותי בשום דבר אחר ממנו.

האדם, להבדיל, במהותו איננו יכול להתקיים כיחיד. הוא נזקק לצורך קיומו לדברים חיצוניים רבים, חלק גדול מצרכיו מספקים לאדם האנשים שסביבו, אדם יחיד אינו יכול לספק את כל צרכיו. היזדקקות זו של האדם איננה קשורה רק בצרכים פיזיים הישרדותיים. אלא מתקיימת גם ברבדים גבוהים יותר. בכדי שאדם יחוש שחיי משמעותיים הוא זקוק לעוגנים השוכנים מעבר לו. בין אם מדובר באידיאל כלשהו אותו הוא מנסה לממש, ובין אם מדובר בעצם הקיום, גם האדם הטוב ביותר לא די לו בעצמו, והוא נצרך לקיים זיקות

עמוקות עם מה שמעבר לו כדי לכוון את קיומו.

מציאות זו בה האדם אינו חווה את חייו כיצור יחיד היא אשר פותחת פתח באדם לחפש גם את התלות שמעבר לבני האדם ועולם הגשמי ומאפשרת את ההבנה של האדם כי בראש ובראשונה הוא זקוק לרצונו, לחסדו ולהשגחתו של הקב"ה המחייה ומקיים אותו בכל רגע ורגע.

יחיד בתחתונים

אלא שדווקא הציווי של הקב"ה על האדם הפותח את הפרשה **'ויקח ה' אלהים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה'** הקב"ה שם את האדם בעולם התחתון וממנה אותו עליו "לעבדה ולשמרה". מצב זה שבו האדם מתקיים לעצמו ומקבל אחריות על מרחב החיים בו הוא נתון, הוא למעשה מימוש תכלית הבריאה. אך עם זאת, מצב זה עלול להוביל את האדם להתנתק לחלוטין מהעולם העליון ומהקב"ה, ולבסס את קיומו על יחידותו, לטעון לשלימות אנושית המתקיימת לעצמה בתוך העולם התחתון באופן נבדל. זהו אפוא החשש אותו מבטא הקב"ה באומרו: **שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג**. אין כוונת הדברים לדמיון חיצוני שנאמר על ידי מאן דהוא, אלא, דברים אלו עלולים להאמר ע"י האדם כאשר הוא רואה את עצמו כיחיד בתחתונים ומבסס את קיומו באופן המנותק מהקב"ה.

תחושת האדם כיחיד עלולה להביא את האדם למסקנה גויה, ולפיה בעולם הזה שבו הוא נתון בעמדת הכובש ונמצא בראש ההיררכיה של החיים, יכול הוא חלילה 'להשתחרר' מתלותו בהקב"ה הן מבחינה פיזית והן מבחינת משמעות החיים, ולספק את צרכיו בעצמו בתוך מסגרת העולם הזה. תפיסה גויה זו היא העומדת בבסיס תנועות הכפירה השונות, ואלו מלווים את דברי ימי האדם משחר ימי האנושות ועד ימינו.

כבר בפרשת נח מספרת לנו התורה על בני האדם המנסים לבנות את מגדל בבל מתוך מחשבה שהוא זה שיעניק לו את הביטחון בחייהם, וגם בימינו אנו מבוססת כל התרבות המודרנית על מאמץ אדיר להעניק לאדם ביטחון ומשמעות בחייו בתוך המסגרת המצומצמת של העולם הזה, ובאופן שמונתק מהאמונה בה' ומההזדקקות לו. תפיסות אלו הינן שגויות ומשוללות מן היסוד, אך, כאמור, הנהגת ההסתר של הקב"ה ב"תחתונים" היא המאפשרת לגאוה האנושית להכות שורש עם תפיסות אלו ולהציג אותן כהגיוניות ומתקבלות על הדעת.

לא טוב היות האדם לבדו

בשל חשש זה אומר הקב"ה **'לא טוב היות האדם לבדו'** ולכן עושה לו עזר כנגדו. כלומר, מצד אחד הקב"ה רוצה לברוא את האדם וגם לתת לו אחריות ושליטה בעולם - 'בצלם אלוקים' - ולכן הוא מצווהו 'לעבדה ולשמרה' אך כדי שהאדם לא יגיע לתחושה של "יחיד בתחתונים" הוא זקוק לחוויה מתמידה של חסר, כזו שתעמיק בתוכו את עובדת חלקיותו ואת הצורך העמוק שלו בזיקה לעולם העליון ולקב"ה. חווית חסר זו היא זו שמבטיחה למעשה את הקשר בין "עליונים לתחתונים" ועליה אמונה האשה.

ביצירת האשה הקב"ה מחלק את האדם לשני חלקים ובכך קובע שהאדם לעולם איננו יכול להגיע לשלימותו, אפילו בתחתונים, אלא רק בצירוף עם אדם אחר. צירוף זה איננו רק חיבור טכני של שני אנשים, אלא, בבריאת האשה בורא הקב"ה "מין אחר" של אדם ושלימותו של האדם מתקבלת מעתה רק מתוך הצירוף של שני הפנים העומדים בבסיס קיומו של מושג האדם: זכר ונקבה. כל אחד מהם מגלם אופן מסוים של אנושיות שמהווה חלק אחד בתוך השלמות של צלם האלוקים ולכן הם נזקקים האחד לשניה באופן מהותי.

עזר כנגדו

כפי העולה מהקשר הפסוקים ומדברי המדרש האמורים, חווית חסר זו איננה מתבטאת רק בצורך של האדם והאשה זה בזה, אלא, כאמור, היא גם מבטיחה את קיום הקשר שבין האדם לאלוהים ובין התחתונים לעליונים כיון שהיא מפנה את המבט של האדם מתוך עצמו ופותחת אותו לקראת קשר עמוק עם מה שמעבר לו. האדם שלאחר יצירת האישה תופס את עצמו כחלקי וסופי וממילא הוא בחיפוש תמידי אחר הקשר עם העולמות העליונים, - עם הקב"ה, כשאותו הקשר הוא זה שיעניק לו את הביטחון ואת המשמעות בחייו.

זו אפוא המשמעות העמוקה של המילים "עזר כנגדו". האשה עומדת תמיד מול האיש ומנכיחה כלפיו את העובדה שהוא איננו "יחיד". בכך היא גורמת לו לצאת מתוך עצמו ולחפש אחר קשרים וזיקות עם מה שמעבר לו מתוך הבנה שרק בכך הוא יכול לכוון את קיומו שלו. חווית החסר והפתחות של האדם לקשר עם מה שמעבר לו היא אפוא תנאי בסיסי לקשר שבין הקב"ה לאדם.

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבונות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק
הארות והערות ולקבלת תכנים נוספים ניתן לפנות במייל: office@tvunot.net
לקבלת העלון במייל a@tvunot.net